

Спеціалізованій вченій раді Д 41.086.01
Національного університету «Одеська
юридична академія»

65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента Оксани Володимирівни ЩЕРБАНЮК на дисертацію
Джейхуна Ясін огли ГАРАДЖАЄВА «Конституційний Суд
Азербайджанської Республіки: теорія та практика», подану на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.02 –
конституційне право; муніципальне право

У дисертації Джейхуна Ясін огли Гараджаєва проведено теоретичне
узагальнення й запропоновано вирішення наукової проблеми, яка полягає у
вдосконаленні організації та діяльності Конституційного Суду
Азербайджанської Республіки (далі – АР).

Актуальність дисертаційного дослідження Д. Я. Гараджаєва
підвищується у зв'язку з тим, що наразі в Україні відбувається судова
реформа, яка стосується і Конституційного Суду України. Спільне радянське
минуле ставить перед конституційними судами усіх колишніх республік СРСР
майже однакові виклики. У зв'язку з цим досвід подолання Конституційним
Судом АР наслідків тоталітарного минулого є актуальним і для науки
конституційного права України. Важливість дослідження проблем подальшого
удосконалення діяльності органів конституційного контролю з застосуванням
досвіду Суду ЄС підкреслюється євроінтеграційними прагненнями України.
Тому розробки у цьому напрямку слід всіляко вітати та заохочувати, з огляду
на їхню високу цінність не тільки для науки, але й для практики
державотворення. Таким чином, дисертаційне дослідження Д. Я. Гараджаєва
утворює належне наукове підґрунтя для нормотворчих органів, яке сприятиме
ефективному вирішенню можливих проблем при подальшому реформуванні

Конституційного Суду України (тим більше, що в АР вже протягом значного часу впроваджено інститут конституційної скарги).

Внесок автора у розвиток науки конституційного права є не тільки актуальним, але й своєчасним. Заслуговує на увагу та всіляку підтримку така побудова роботи, яка дозволяє досить глибоко проаналізувати сучасні проблеми, що виникають у зв'язку з тим, що конституційне законодавство про конституційний контроль як в Україні, так і в АР не має належного наукового підґрунтя – адже за часів СРСР, як влучно зазначає Д. Я. Гараджаєв, конституційний контроль досліджувався лише по відношенню до «буржуазних країн» здебільшого з критичної точки зору, а на законодавчому рівні спроби утворити Комітет конституційного нагляду СРСР співпали з періодом «перебудови» та оцінити їхню ефективність з огляду на розпад СРСР неможливо.

Широке коло розглянутих та проаналізованих питань, разом з наявністю певних вимог до обсягу дисертаційного дослідження, надають підстави підкреслити концентрований, однак не поверховий, стиль викладення матеріалу. Так, автор приділяє значно більшу увагу Конституційному Суду АР, ніж Суду ЄС, - що водночас дозволяє йому залишатися в межах обраної спеціальності 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право».

Компаративістський аналіз конституційного законодавства АР про конституційний контроль з законодавством ЄС у цій сфері проведено на високому науковому рівні. Таким чином, Д. Я. Гараджаєв формулює свої висновки та пропозиції з використанням прогностичного методу, проаналізувавши наслідки запровадження тих чи інших змін та доповнень до законодавства на підставі кращого досвіду ЄС.

У зв'язку з цим, тема дисертаційного дослідження має високий ступінь актуальності з точки зору науки та практики.

Про актуальність теми свідчить і те, що дисертація Д. Я. Гараджаєва виконана в рамках: науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна реформа та модернізація в умовах інтеграційного розвитку

України», що пов'язана з планом наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2016–2020 рр. «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842); науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна модернізація та реформування в Україні», що пов'язана з планом наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671); науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна модернізація та реформування в Україні», що пов'язана з планом наукових досліджень Одеської національної юридичної академії на 2006–2010 рр. «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970). Настільки тривала робота над дисертаційним дослідженням обґрунтувала його фундаментальність та оригінальність.

Мета дисертаційного дослідження полягає у характеристиці конституційного статусу Конституційного Суду АР і виявленні перспектив його вдосконалення на підставі вивчення досвіду Суду ЄС в частині здійснення ним конституційного контролю.

Відповідно до мети сформульовані завдання роботи. Вони логічно пов'язані між собою, а їх вирішення дозволяє досягти визначену у роботі мету та розкрити тему роботи.

Коректне визначення мети та постановка наукових завдань дослідження, вірне виділення об'єкта та предмета дослідження, застосування необхідної методологічної бази та володіння засобами наукового пізнання надали автору можливість одержати результати, які характеризуються повнотою та достовірністю, і є апробованими.

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків та списку використаних джерел.

Розділ I дисертації присвячений історико-методологічному базису дослідження. У ньому автор ґрунтовно аналізує історію конституціоналізму АР, становлення конституційного контролю в АР, історію становлення ЄС як об'єднання, у якому наразі наявна як галузь конституційного права, так і конституційний контроль, здійснюваний Судом ЄС. На окрему увагу заслуговує ретельне опрацювання автором усіх історичних періодів, коли на право АР та ЄС могли впливати одні й ті самі чинники (тобто, коли відповідні території знаходились під владою одної країни), однак він доходить висновку, що незважаючи на наявність таких випадків, вплив цих чинників не тільки на конституційне право, але й на право у цілому був незначним або взагалі відсутній. Також у Розділі I автор розгорнуто аргументує використання низки обраних для дослідження методів та підходів, що є цікавим, - адже поки що в пострадянських країнах порівняльних досліджень національного органу конституційного контролю з Судом ЄС ще не проводилось.

Розділ II присвячений характеристиці теоретичних основ дослідження Конституційного Суду АР і перспектив використання досвіду Суду ЄС. В його підрозділах автор зупиняється на історіографії досліджень як Конституційного Суду АР, так і Суду ЄС, на обраному ним концептуальному підході до дослідження Конституційного Суду АР (за допомогою моделі конституційного статусу цього органу), а також на місці Конституційного Суду АР у системі органів публічної влади Азербайджану.

Розділ III «Елементи конституційного статусу Конституційного Суду Азербайджанської Республіки, пов'язані з його формуванням» є одним з найбільш багатих на пропозиції та рекомендації, які автор формулює з урахуванням як національного історичного досвіду, так досвіду формування Суду ЄС. Це підвищує актуальність дослідження та надає авторським рекомендаціям ще більшої ваги та значущості, адже проблематика кваліфікаційних вимог до суддів органу конституційного контролю, формування цього органу, є завжди нагальною.

Четвертий розділ свого дослідження Д.Я. Гараджаєв присвятив елементам конституційного статусу Конституційного Суду АР, пов'язаним з його внутрішньою організацією. У ньому він – так само як і у Розділі III – спочатку послідовно проаналізував правовий статус суддів Конституційного Суду АР (підрозділ 4.1), структуру Конституційного Суду АР (підрозділ 4.2), після чого перейшов до формулювання перспектив використання досвіду Суду ЄС для вдосконалення елементів конституційного статусу Конституційного Суду АР, пов'язаних з його структурою (підрозділ 4.3).

Аналогічну архітектуру має і Розділ V «Елементи конституційного статусу Конституційного Суду Азербайджанської Республіки, пов'язані з організацією його діяльності». На особливу увагу у цьому підрозділі заслуговують авторська характеристика сучасного азербайджанського конституціоналізму, юридичної сили актів Конституційного Суду АР (як і в Україні, питання віднесення їх до джерел права на законодавчому рівні не вирішено), а також аналіз ролі Конституційного Суду АР в тлумаченні Основного Закону АР.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень дисертації досягнута за рахунок комплексного застосування різноманітних методів дослідження, а також опрацювання значного масиву вітчизняної та зарубіжної літератури, законодавства АР, ЄС, України, європейських стандартів про конституційний контроль, у т.ч. документів Венеціанської комісії. Відмітимо вагому джерельну базу дослідження – 467 пунктів у списку використаних джерел.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій слід відзначити, що у дослідженні автор поставив перед собою нерозроблені раніше завдання, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. Д.Я. Гараджаєвим на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Четвертий розділ свого дослідження Д.Я. Гараджаєв присвятив елементам конституційного статусу Конституційного Суду АР, пов'язаним з його внутрішньою організацією. У ньому він – так само як і у Розділі III – спочатку послідовно проаналізував правовий статус суддів Конституційного Суду АР (підрозділ 4.1), структуру Конституційного Суду АР (підрозділ 4.2), після чого перейшов до формулювання перспектив використання досвіду Суду ЄС для вдосконалення елементів конституційного статусу Конституційного Суду АР, пов'язаних з його структурою (підрозділ 4.3).

Аналогічну архітектуру має і Розділ V «Елементи конституційного статусу Конституційного Суду Азербайджанської Республіки, пов'язані з організацією його діяльності». На особливу увагу у цьому підрозділі заслуговують авторська характеристика сучасного азербайджанського конституціоналізму, юридичної сили актів Конституційного Суду АР (як і в Україні, питання віднесення їх до джерел права на законодавчому рівні не вирішено), а також аналіз ролі Конституційного Суду АР в тлумаченні Основного Закону АР.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень дисертації досягнута за рахунок комплексного застосування різноманітних методів дослідження, а також опрацювання значного масиву вітчизняної та зарубіжної літератури, законодавства АР, ЄС, України, європейських стандартів про конституційний контроль, у т.ч. документів Венеціанської комісії. Відмітимо вагому джерельну базу дослідження – 467 пунктів у списку використаних джерел.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій слід відзначити, що у дослідженні автор поставив перед собою нерозроблені раніше завдання, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. Д.Я. Гараджаєвим на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Дисертація є першим монографічним дослідженням конституційного статусу Конституційного Суду АР і перспектив його вдосконалення, сформульованих на підставі вивчення досвіду Суду ЄС в частині здійснення ним конституційного контролю. Зокрема, новизну мають висновки Д.Я. Гараджаєва щодо доведення порівнянності національного органу конституційного контролю (на прикладі Конституційного Суду АР) із Судом ЄС у частині формування і діяльності цього наднаціонального судового органу при здійсненні конституційного контролю з урахуванням: а) використання європейської моделі конституційного контролю; б) належності досліджуваних органів до органів судової влади; в) сутнісного і змістовного збігу повноважень цих органів, пов'язаних зі здійсненням конституційного контролю; а також щодо методології проведення комплексного конституційно-порівняльного дослідження національного органу конституційного контролю (на прикладі Конституційного Суду АР) із Судом ЄС у частині формування і діяльності цього наднаціонального судового органу при здійсненні конституційного контролю.

На підставі системного аналізу історичних та сучасних поглядів на конституційний контроль та органи, що його здійснюють, розроблено зміни і доповнення в Основний Закон АР, комплексний характер яких спрямований на більш чітке розмежування статусу судових органів загальної і конституційної юрисдикції.

Велике значення для подальших наукових досліджень має низка таких висновків і пропозицій, які полягають у тому, що:

установлено, що до функцій Конституційного Суду АР на теперішній час належать контрольна, інтерпретаційна, арбітражна, правозахисна, церемоніальна функції;

обґрунтовано доцільність рецепції досвіду Суду ЄС у частині відмовлення від вичерпного переліку основ для відводу суддів Конституційного Суду АР і необхідність закріплення в Законі АР «Про Конституційний Суд» норми, яка передбачає, що суддя має право подати заяву

про самовідвід у разі, якщо з будь-якої особливої причини не може взяти участь у розгляді справи;

удосконалено положення про те, що місце Конституційного Суду АР у системі органів публічної влади має передстатусний характер і визначає структуру конституційного статусу досліджуваного органу;

набула подальшого розвитку аргументація штучності розмежування понять «конституційний статус» і «конституційно-правовий статус» і доцільності використання в літературі поняття «конституційний статус» для мінімізації громіздких словесних конструкцій у юридичних текстах.

Слід погодитись з Д.Я. Гараджаєвим у тому, що практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю їх використання у:

науково-дослідній діяльності – при подальшому вивченні конституційного статусу Конституційного Суду АР зокрема й органів конституційного контролю в цілому, а також при аналізі здійснення Судом ЄС повноважень у сфері конституційного контролю; для розвитку вчення про конституційний контроль та правовий статус органів конституційного контролю;

законотворчій сфері – у процесі подальшого вдосконалення нормативно-правових актів АР, норми яких використовуються для регламентації формування і функціонування Конституційного Суду АР; для вдосконалення законодавства про конституційний контроль та правовий статус Конституційного Суду АР;

правозастосовній сфері – при запозиченні АР кращого досвіду здійснення конституційного контролю держав-членів ЄС, що вже знайшов своє застосування на наднаціональному рівні при регламентації формування й організації роботи Суду ЄС у частині здійснення ним повноважень у сфері конституційного контролю; для забезпечення ефективності діяльності органів судової влади АР;

навчальному процесі – при підготовці підручників, посібників, інших навчально-методичних матеріалів по дисциплінах: «Конституційне право Азербайджанської Республіки», «Конституційне право зарубіжних країн», спецкурсів, присвячених конституційному контролю, а також проблематиці прав і свобод людини і громадянина.

Поряд з викладеним, у дисертації є положення, які сприймаються неоднозначно, видаються суперечливими або потребують додаткового обґрунтування.

1. Звертаючись до радянських дослідників, чиї праці стали у нагоді при написанні дисертації, Д.Я. Гараджаєв відмічає Петра Омеляновича Недбайла (с. 118-119). Проте, його праці присвячено здебільшого теоретичним аспектам застосування та тлумачення правових норм, він не звертався до проблематики конституційного контролю. Можливо саме тому у Розділах 3-5 дослідження посилань на праці цього автора значно менше за кількістю, ніж на праці інших науковців, роботи яких охарактеризовано у підрозділі 2.1 «Історіографія конституційно-правових досліджень Конституційного Суду Азербайджанської Республіки і Суду Європейського Союзу».

У зв'язку з цим слід відмітити, що у подальших наукових дослідженнях доцільно більш ретельно дослідити саме процес тлумачення Конституційним Судом АР норм Основного Закону АР та інших актів, тлумачення яких належить до його компетенції.

2. У дисертаційному дослідженні детально аналізуються європейські стандарти про конституційний контроль, які містяться у документах Венеціанської комісії (наприклад, на с. 168, 188-189, 202, ін.). Однак, відповідно до гіпотези дослідження, у роботі автор звертається до досвіду Суду ЄС, який не належить до органів Ради Європи.

У зв'язку з цим бракує аргументації щодо можливості та доцільності звернення до документів Венеціанської комісії як дорадчого органу Ради Європи з питань конституційного права при дослідженні перспектив

застосування досвіду Суду ЄС для подальшого удосконалення конституційного статусу Конституційного Суду АР.

3. Д.Я. Гараджаєв цілком обґрунтовано перед аналізом компетенції конституційних судів звертається до визначення змісту даного поняття та його співвідношення з суміжними поняттями (наприклад, на с. 322-324, ін.). Зокрема, автор веде мову про те, що «компетенцію часто характеризують як сукупність повноважень органу конституційного контролю» з уточненням, що «у даному випадку більш доречно було б вести мову про юрисдикцію». Також автор погоджується з Ю.О. Тихоміровим щодо того, що до складу компетенції слід включати «предмети відання як об'єкт впливу та повноваження як легальну міру впливу».

Разом з тим, своє бачення понять «компетенція», «повноваження», «юрисдикція» автор не формулює, застосовуючи відсилкову форму викладення матеріалу. Думається, що автору слід зазначити своє розуміння цих категорій та їх співвідношення. Понад усе, мова йде про «юрисдикцію», беручи до уваги, що це поняття застосовується разом з поняттям «повноваження» (хоча і один раз) у Конституції Азербайджанської Республіки. Більше того, так як мова йде про характеристику конституційного статусу органу судової влади, визначення поняття «юрисдикція» та його співвідношення з «компетенцією суду», з «повноваженнями суду» представляє особливий науково-практичний інтерес.

4. Наступне зауваження пов'язано з попереднім зауваженням.

У підрозділі 5.1. при розкритті способів визначення (тобто способів закріплення) компетенції конституційних судів, автор застосовує поняття «компетенція» та «повноваження» як синонімічні («полномочия конституционного суда определяются не только конституцией...», «следует отдавать предпочтение закреплению его компетенции исключительно в Основном Законе» и т.д.). Аналогічна синонімічна заміна просліджується і далі у деяких частинах роботи (наприклад, коли Д.Я. Гараджаєв пише про обмеження повноважень / компетенції).

Така взаємозаміна понять по тексту роботи підкреслює необхідність формулювання позиції автора з цього питання та необхідність уточнити відповідні напрацювання у подальших наукових публікаціях.

5. Д.Я. Гараджаєв, для того, щоб запобігти загроз, пов'язаних з перевантаженням єдиного органу конституційної юрисдикції, вважає доцільним виокремити з компетенції Конституційного Суду АР тлумачення законів АР. Обґрунтовуючи недоцільність передачі таких повноважень Міллі Меджлісу, автор доходить висновку, що «целесообразно возложить толкование законов на Верховный Суд АР как на орган, возглавляющий систему судов общей юрисдикции (с учетом опыта ЕС)», с. 390. Проблемами, що обумовлюють необхідність «виокремлення» таких повноважень з компетенції Конституційного Суду АР, автор вважає: загальне затягування проваджень, відсутність у суддів достатньої кількості часу для всебічного дослідження питань, недостатню координацію внаслідок високої завантаженості.

Разом з тим, виникає питання, чи не призведе передача відповідних повноважень Верховному Суду АР до виникнення аналогічних проблем в організації роботи Верховного Суду. Можливо, слід більш детально розглянути, чи готов організаційно Верховний Суд АР у найближчій перспективі здійснювати такі повноваження, чи достатньо ресурсів, у т.ч. кадрових, є в розпорядженні Верховного Суду АР.

На захисті доцільно було б навести авторські міркування з цього питання.

Втім, висловлені зауваження характеризують складність дослідженої проблеми, мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження. Зауваження спрямовані на подальше поглиблення проведеної Д.Я. Гараджаєвим дослідницької роботи.

Дисертація відповідає профілю спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право, її основні тези і принципові положення викладено в 82 наукових публікаціях, серед яких: монографія, 22 статті у наукових

фахових виданнях України, 21 стаття в зарубіжних виданнях та виданнях України, включених до міжнародних науково-метричних баз, 35 тез доповідей і повідомлень на міжнародних, азербайджанських, усеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових семінарах і слуханнях. Зауважень стосовно повноти викладення матеріалів дисертаційного дослідження в опублікованих працях немає.

Оформлення дисертації не викликає зауважень.

Автореферат відповідає змісту дисертації та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Автореферат не повторює положень автореферату дисертації Д.Я. Гараджаєва на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (Гараджаєв Д. Я. Конституційні права і свободи людини та громадянина в країнах Співдружності Незалежних Держав і міжнародно-правові стандарти (на матеріалах України, Росії, Азербайджана).- Одеса.: ОДНА, Автореф. дис. к.ю.н. - 1998. – 17с.).

Виходячи з наведеного, вважаю, що дисертаційна робота Джейхуна Ясін огли Гараджаєва «Конституційний Суд Азербайджанської Республіки: теорія та практика» є самостійною завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему, яка полягає у вдосконаленні організації та діяльності Конституційного Суду Азербайджанської Республіки.

Дисертація відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук і встановлені у Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій. Автор дисертації – Джейхун Ясін огли Гараджаєв – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент –

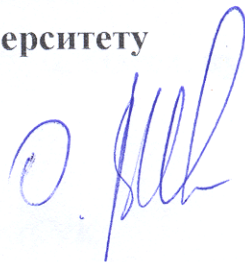
завідувач кафедри правосуддя

юридичного факультету

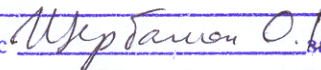
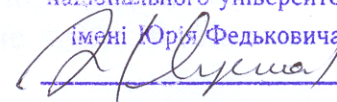
Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича,

доктор юридичних наук, доцент

Щербанюк О.В.

Підпис		свідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича		
		
" " 200 р		

